

Helheten kontra defekter i avelsarbetet

Denna artikel har tidigare publicerats i Svensk Vorsteh, men den är alltid aktuell och publiceras därför igen här på hemsidan.

Alla genetiker jag kommit i kontakt med verkar vara helt överens om att det finns två viktiga kriterier att ta hänsyn till för att undvika obehagliga överraskningar i avelsarbetet, oavsett djurart:

1. Avla endast på friska individer.
2. Överanvänd inte enskilda individer.

Längre än så här skulle den här artikeln inte behöva vara. Om inte "om" hade varit. Om vi inte "alla" velat ha den där hanen som vinner allt. Om vi inte hållit tyst om den ena eller andra skavanken, för att inte bli utpekade som den som inte har (eller hemska tanke inte föder upp) "felfria" hundar. Om vi hade vetat bättre. Om inte "om" hade varit.

Det är dock väldigt viktigt att komma ihåg att det vi vet idag, visste vi inte för 10 - 20 år sedan. Det tjänar alltså ingenting till att leta syndabockar i det som varit. Men vi måste ta hänsyn till den kunskap vi vet idag, när vi väljer hur vi vill avla nu och i framtiden. Idag vet vi att alla individer oavsett art, inklusive oss själva, bär på ett antal mindre bra, ja rent av, dåliga gener. Det är inget nytt påfund, utan det har varit så sedan begynnelsen. Det ställer heller inte till några problem, då det är så vist ordnat att de flesta mindre bra eller dåliga generna måste förekomma i dubbel upplaga, så kallade recessiva anlag, dvs. avkomman måste få det från både modern och fadern. Det är först då det kommer till uttryck, t ex att avkomman blir sjuk. Det finns dock några omständigheter som gör att det här inte fungerar som tänkt, nämligen om populationen blir väldigt liten eller om individer som är nära släkt med varandra får avkomma (där har vi det där förargliga ordet "om" igen!). Då blir det faktiskt problem. I en liten population blir snart individerna släkt med varandra (dessutom förloras rent slumpmässigt gener, men det krävs mer utrymme än vad jag har här för att gå in på hur det går till) och om individer som är nära släkt med varandra tillåts få avkomma ökar chanserna markant att det i avkomman kommer till uttryck just recessiva anlag. Vän av ordning kanske påpekar att det idag mycket väl kan hända att två helt obesläktade individer paras, ur en stor population, där de ändå kan få avkommor som t ex blir sjuka. Då kan det vara så att vi drabbas av tidigare generationers avelsarbete, gjort utifrån vad man då kände till och med de bästa avsikter, men som vi vet inte var så lyckat med dagens kunskaper i genetik.

Det här kan tyckas som en omväg för att komma till "helheten kontra defekter i avelsarbetet", men varje tikägare som funderar på att ta en kull valpar, varje hanhundsägare som överväger att låta sin hanhund para en tik och alla ni andra som hållit på kortare eller längre tid, såväl tikägare som hanhundsägare, anser jag måste skaffa sig i vart fall de mest grundläggande kunskaper i genetik för att alls förstå varför det inte är så enkelt att bara "para min bra hund med din bra hund". Alla ni andra kan förhoppningsvis också förstå det hela bättre med lite förklaringar om de lagar och regler som råder inom genetiken och de facto

verkar när vi avlar på våra hundar. När man talar om defekter är det lätt att det per automatik översätts med sjukdomar, men en defekt kan faktiskt vara allt som avviker från rasstandarderna, uppsatta avelsmål eller just sjukdomar!

Avel innebär alltid ett risktagande. Det är svårt att till fullo förutse hur avkommorna blir (vad än uppfödarna säger). Det vi kan se och värdera/mäta hos hunden, vilket kallas fenotyp i genetik, är om vi hade facit i handen, kanske inte ens halva sanningen. Alla gener som finns i hunden fast vi inte kan se dem kallar man för genotyp. Som du förstår av tidigare resonemang så bär alla individer på en hel del recessiva anlag (varav en del är riktigt dåliga), som du helt enkelt inte kan se på individen. Det innebär att det går att göra antaganden, men sällan eller aldrig finns några 100 % säkra svar. Det får också till följd att all information som går att få är värdefull. Vad innebär det i praktiken? Att avel handlar om att väga olika informationer, mer eller mindre säkra, förtjänster och mindre bra saker, mot varandra. I stora drag har du att ta hänsyn till hälsa, mentalitet, exteriör, funktion (t ex jakt), eventuella avkommor (hur de blivit i dessa avseenden också förstås), kullsyskon och deras eventuella avkommor, avelsbas, problem i den aktuella rasen, men även områden som är bra inom själva rasen givetvis. Hur de olika delarna viktas, vad är viktigare, vad är mindre viktigt, beror helt på den aktuella individen och rasen, dvs. hela populationen! Det innebär att du gör ett antal avvägningar på individnivå, alltså när du tittar på den enskilda hunden. Men den aktuella hunden är alltid en del av en population och måste ses i relation till den. Tro alltså inte att du bara behöver ta hänsyn till just din hund. Alla måste lyfta blicken från "sin egen bakgård" och se efter hur det ser ut i övriga landet/Norden/Europa om vi ska kunna bedriva en avel som inte försvårar för framtidens uppfödare att föda upp friska, hållbara och dugliga hundar i just din ras.

Det blir ofrånkomligen vissa generaliseringar då våra raser har sina, ibland egna, ibland gemensamma, problem så väl som förtjänster, men jag har här försökt sammanställa några punkter att ha i åtanke:

1. Oavsett hur bra din hund är och/eller hur bra avkommor den gett har du vid det här laget förstått (eller hur?) att den inte ska användas mer än det tillåtna antalet avkommor i just din ras.
2. Det är en förutsättning att den hund som alls ska komma ifråga för avel är frisk, men det räcker inte. Det faktum att en hund t ex är HD-fri kan aldrig användas som ursäkt för att använda en i andra avseenden osund eller icke funktionell hund i avel.
3. Samla information, döm inte ut! Skaffa dig så mycket information du kan om den tik eller hane som är påtänkt till avel och eventuell tilltänkt partner. Hur är det med kullsyskonen, föräldrarna och deras kullsyskon? Kom dock ihåg att ju längre bort i stamtavlan du kommer, ju mindre inverkan har dessa förfäder på just den aktuella hunden. Dels kan det vara svårt att få fram information om anfäder längre bak och dels är betydelsen av dem mindre än vad vi tror. Leta i all tillgänglig data. Internet är en guldgruva i det här avseendet, men har också sina begränsningar: Hör dig även för hos ägarna till hundarna, hur är/var de, eventuella sjukdomar etc. Allt står som sagt inte att finna på nätet. När du inte kommer längre kontaktar du avelsrådet, för att försäkra dig om att han/hon inte sitter inne med någon ytterligare värdefull information. Förhoppningsvis har du nu en bild med lite av varje, och inte enbart alltigenom positiv. Det är inget fel, utan snarare som det ska vara! Vi är enligt min erfarenhet alldeles för snabba på att "döma ut" hundar. Så fort vi får reda på att en hund t ex gav en eller två valpar som fick den eller den sjukdomen (eller blev si eller så) slår vi direkt fast att föräldrarna ska tas ur avel! Det utan att vi kanske har en aning om hur det ser ut i rasen,

arvsgång mm. Ta istället reda på vad du kan om sjukdomen, kontakta avelsrådet, veterinärer, vad vet man om sjukdomen i andra raser och hur det ser ut i den egna rasen mm. Vänta lite med att låta hunden fortsätta gå i avel, tills du fått all information. Sällan måste ett beslut tas omedelbart.

4. Ställ ofta frågan: Vad är egentligen viktigt? Vad betyder det här för hunden och för avkommorna? För användbarheten, för hundens och avkommornas välbefinnande? Fel ögonfärg må vara ett fel i rasstandard, men ingen hund blir obrukbar eller mår dåligt av det. Fråga också vad kan det här ha för betydelse på sikt, t ex om 10-20 år. Avsaknaden av en tand har ju ingen som helst betydelse för hundarna idag, men finns det en risk att hundarna kommer att sakna fler eller många fler tänder i framtiden och hur kommer det i så fall att påverka t ex apporteringen, som är viktig uppgift för våra hundar?

5. Var medveten om hur lite vi egentligen vet om våra hundar och vilka anlag de har och grunda ställningstaganden och argument utifrån det. Vi ska givetvis titta på alla resultat från olika prov som vi har tillgång till, men även inse att prov också har förtjänster så väl som brister. En komplicerande faktor är t ex att våra jaktprov idag både ska fungera som avelsutvärdering, samtidigt som de, de facto, är en tävling (provinnare utses, ofta tvåan och trean likaså). Det är viktigt att fundera på vad det är vi egentligen mäter och att prov faktiskt inte säger allt. De hundar som inte uppfyller avelsmålen, t ex alla hundar som aldrig startat på ett jaktprov, är med automatik inte undermåliga. Vi vet däremot ingenting om dem. Hur många hundar kommer på prov och vad har det för inverkan på avelsbasen? Mål eller regler blir oftast antingen eller, men riktigt så enkelt är det ju inte heller. Det finns alltid en gråzon. Även här är det viktigt att fråga sig vad som är viktigt och återigen ställa det i relation till rasen. Kom ihåg att en duktig brukshund (t ex jaktchampion), inte med nödvändighet är en utmärkt avelshund. Det är först när det finns avkommor efter en hund som det är möjligt att utvärdera avelsvärdet på hunden ifråga.

Ska vi lyckas föda upp friska, hållbara och dugliga hundar kräver det öppenhet, ärlighet och samarbete. Glöm inte prata med varandra istället för om varandra!

Av Kristina Pettersson

Leg vet samt Avelsråd vizsla